

Kulturforskningens möjligheter i det nya forskningspolitiska landskapet

DAN BRÄNDSTRÖM, professor, har lång och rik erfarenhet av forskning, forskningsledning och utredningsarbete såväl i Sverige som internationellt, senast som VD för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (1992–2006) samt ansvarig för den viktiga statliga utredningen "Resurser för kvalitet" (2007). Tidigare universitetsdirektör vid Umeå universitet (1982–1992).

Just hemkommen från årsmöten med European Cultural Foundation i Haag och European Foundation Centre i Istanbul är jag fylld av kunskaper och insikter om vilken roll som kulturen spelar i det europeiska projektet. Den enorma entusiasm med vilken Europa mottas i de nya medlemsstaterna och inom de nationer som ännu inte nått medlemskap, såsom Turkiet, ligger långt ifrån den situation som jag tycker jag mig kunna notera i det "gamla Europa", Sverige inbegripet. I den här artikeln ska jag ta upp några aspekter av denna process och vilken betydelse den kan få för svensk kulturforskning.

EN NY KULTURELL AGENDA

Europeiska Unionen tar, trots att kulturen inte ligger centralt i EU-fördraget, små steg framåt för att tillmötesgå det "nya Europas" krav på delaktighet i främjandet av en kulturell agenda i en globaliserad värld. Redan nu är det tydligt att en kulturkomponent är under utvecklande när det gäller EU:s utrikespolitik gentemot övriga världen. Det sker för närvarande ett omfattande arbete på att mera varaktigt etablera långsiktiga och hållbara relationer med olika regioner i Europas grannskap, såsom Ryssland, Turkiet och Nordafrika och i regioner längre bort, såsom Kina, Indien och Latinamerika. EU stöder tvåvägshandeln inom den europeiska kulturindustrin och ger väsentliga bidrag till kulturarvsexperter för att stärka Europas roll i världen. EU främjar även kulturinsatser som medvetna inslag i utvecklingsbiståndet.

För ett år sedan, den 10 maj 2007, antogs ett första

strategidokument vari EU:s kulturpolitik anges som en del i "a European agenda for culture in a globalising world" (http://ec.europa.eu/culture/eac/communication/comm_eu.html). Denna politik för att främja kulturell mångfald och den interkulturella dialogen mellan Europa och den övriga världen stöds numera även av medlemsstaterna. EU framhåller att fortsatt forskning behövs för att definiera begreppet "European values" som skall utgöra en grundval för de europeiska programmen liksom i program som ska främja samarbetet med länder utanför Europa.

Enligt subsidiaritetsprincipen har EU, som redan nämnts, ingen kompetens inom kulturområdet. Trots detta har medlemsstaterna haft krav på kommissionen som gradvis har ökat kulturinsatserna inom olika områden där EU kan verka. Detta innebär att kulturpolitikens aktivister numera håller på att närma sig både utbildnings- och forskningsområdena. Det rör sig om samarbete mellan konstnärliga och vetenskapligt inriktade utbildningar och om forskningsprogram kring migration, utrikes- och säkerhetspolitik samt om kulturarvsforskning.

Det är mot denna bakgrund man kan se kulturutredningens och museikoordinatorns förslag i februari 2008 till regeringen om en större insats för kulturforskningen än vad som i dag kan tillgodoses inom nuvarande finansieringssystem.

En annan konsekvens av den pågående utvidgningen av EU som blivit mer skönjbar i Sverige och i vårt närområde, de nordiska länderna och de baltiska staterna, är ett ökat intresse för nordiskt och bilateralt samarbete länderna emellan. Till följd av märkesåret 2008/2009, dvs. tvåhundraårsminnet av rikssprängningen Sverige/Finland, pågår för närvarande ett intensifierat bilateralt samarbete på utbildnings-

forsknings- och kulturområdet mellan Sverige och Finland.

Inom ramen för detta bilaterala projekt diskuteras hur vi skall åstadkomma en bättre framtidinriktad samplanering av både utbildning och forskning. Syftet med detta är kraftsamling, arbetsfördelning och hur vi på ett ännu bättre sätt gemensamt skulle kunna utnyttja den infrastruktur som etablerats för att främja forskningen och utbildningen i båda våra länder. Inom kulturområdet diskuteras hur våra institutioner i och utanför Europa skulle kunna utgöra en gemensam bas för det framtida samarbetet bilateralt och multilateralt inom Norden. Även nya utomeuropeiska satsningar skulle lättare kunna övervägas om tydligare intresse och engagemang visades för att gemensamt bära de kostnader vilka är förenliga med sådana nyetableringar, exempelvis i Indien, Kina, Japan eller Korea. Med stor glädje har jag emellertid kunnat konstatera att ett sådant samarbete finns, visserligen i liten skala men dock, vid Sveriges forskningsinstitut i Istanbul.

FRAMTIDSTENDENSER FÖR SVENSKA UNIVERSITET

Den allmänpolitiska debatt som präglar det europeiska projektet har knappast någon direkt bäring på Sverige och vad som kan tänkas ske inom svensk kulturforskning. I alltför liten utsträckning är den politiska utvecklingen i vårt land en utlöpare av vad som samtidigt pågår i vår omgivning. Vad som nu händer i Sverige inom högre utbildning och forskning är ett resultat av diskussioner som inom EU inleddes kring 2000. Följaktligen kan det ännu dröja en fyra-fem år innan det som nu diskuteras där på kulturområdet får

någon konsekvens för de politiska ställningstagandena i Sverige.

Men när å andra sidan den europeiska debatten väl får ett genomslag här går den praktiska omställningen mycket snabbt. Som exempel kan tas den nu pågående strukturanpassningen av det svenska universitetsväsendet. Internationella utvärderingar och strukturbeslut om nedläggning av vetenskapliga institutioner, sammanläggning av institutioner och förändringar av beslutsfattande om resurser baserat på helt nya premisser – allt detta sker nu i en rasande fart. Ett samgående mellan Universitetet i Växjö och Högskolan i Kalmar har nyligen beslutats av respektive styrelser. Ett "federativt" universitet diskuteras i Svealand mellan universiteten i Karlstad, Örebro och Högskolorna i Mälardalen och i Dalarna. De större och äldsta universiteten i Uppsala och i Lund har genomfört eller är på väg att genomföra internationella utvärderingar, som skall ligga till grund för framtida strategiska satsningar. Motsvarande arbete bedrivs nu också vid KTH i Stockholm. Liknande insatser av större eller av mindre omfattning företas vid praktiskt taget samtliga läroanstalter i Sverige.

De flesta lärosätena bedriver sitt arbete från utgångspunkten att starka forskningsmiljöer skall kunna identifieras, synliggöras och ytterligare stärkas. Men några lärosäten vill förutom strategiskt viktiga områden identifiera framstående enskilda forskare (hellre än grupper och miljöer) för sina egna insatser. Lärosätena i Linköping och Umeå arbetar på likartat sätt med dessa frågor. I Umeå avser man att fördela sina resurstillskott efter en bedömning av vilka individuella forskare som har den största produktiviteten och lyskraften. "Umeå-modellen" är ett genomtänkt försök att överföra ett amerikanskt universi-

tetsideal till svenska förhållanden, utan att för den skull överge viktiga komponenter i den nordiska välfärdsstatens normer och värderingar, som är tillämpliga även på universitetsväsendet.

KULTURFORSKNINGENS NYA MÖJLIGHETER

Vilken av dessa alternativa strategier som leder till det bästa slutresultatet återstår att se. Men vilka möjligheter har just kulturforskningen i detta hårt konkurrensutsatta forskningslandskap?

En sak torde vara uppenbar; det kommer att bli allt svårare för många universitet och högskolor att bygga upp konkurrenskraftiga forskningsmiljöer inom allehanda kunskapsområden! Konkurrensen om unga duktiga forskare kommer att öka. Etablerade miljöer kommer åtminstone under en förutsägbar framtid att ha en konkurrensfördel framför dem där verksamheten ännu är i sin linda.

Detta innebär att under de närmaste åren kommer vi att få många exempel på försök till samarbeten och arbetsfördelning, likaså försök till bytesaffärer universitet emellan. Detta är en strukturanpassning som man givetvis hoppas på ska leda till ett totalt sett starkare och mera konkurrenskraftigt universitetssystem.

En slutsats som man kan dra av detta framtidsscenario är att en öppen och flexibel forskningsorganisation som till exempel ACSIS (Advanced Cultural Studies Institute of Sweden) förmodligen kommer att kunna hävda sig väl där. Under de gångna åren av uppbyggnad och konsolidering har detta nationella och internationella nätverk skaffat sig en påtaglig konkurrensfördel – inte minst genom sin samarbetsförmåga över disciplinrän-

ser – när det gäller att dra till sig medel från de resurser som på nationell eller europeisk nivå kommer att avdelas till kulturforskning.

SUMMARY

*The Prospects of Cultural Research
in the New Landscape of Research Policy*

This article positions Swedish cultural research in a wider, European context. It shows how cultural

components are growing in importance in the European Union, and that this trend for cultural policy also makes greater space for cultural research. Brändström argues that the Swedish debate tends to lag behind the European trends, but sees positive signs in the increasing collaboration between universities. He predicts that the competition between universities for skilled researchers will further increase, that there will be even more cooperation, and that older, established units will have an advantage in this process. A conclusion is that open and flexible organisations like the ACSIS, with its transdisciplinary networking, are well suited for the new situation.